

5. Про концесії: Закон України від 16 липня 1999 року № 997-ХІV // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 41. - Ст. 372.

6. Про концесії на будівництво і експлуатацію автомобільних доріг: Закон України від 14. 12. 1999 р. № 1286 - ХІV - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 3. - Ст. 21.

7. Про затвердження Положення про проведення концесійного конкурсу та укладання концесійних договорів на об'єкти права державної і комунальної власності, які надаються у концесію: Постанова Кабінету міністрів України від 12.04.2000 р. № 642

[Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/spart45/inx45221.htm>.

8. Міністерство з питань житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.minjkg.gov.ua>.

9. Закон України "Про природні монополії" від 16 травня 2000 року № 2343- ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2000. - № 30. - Ст. 238.

Н. Hevlych, O. Rusanov

CONCESSION AS INSTRUMENT OF LONG-TERM DEVELOPMENT OF NATURAL MONOPOLIES

In the article the role of concession is investigated as an instrument of long-term development of housing and communal economy, the basic problems of endo- and exogenous character, which restrain its distribution in the Ukraine, are analysed, and also the proper recommendations are given in relation to the improvement of existent situation.

Key words: natural monopolies, concession, investment activity, scientific and technical progress, organizational and legal mechanism.

© Г. Гевлич, О. Русанов

Надійшла до редакції 29.10.2009

УДК 338.532.43

КОМПЛЕКСНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ

ВОЛОДИМИР ПОЛУЯНОВ,

*доктор економічних наук, професор Автомобільно-дорожнього інституту
Донецького національного технічного університету*

АНАСТАСІЯ САВЕНКО,

*старший викладач Автомобільно-дорожнього інституту
Донецького національного технічного університету*

У статті виконано порівняльний аналіз діючих у світовій практиці підходів щодо ціноутворення на житлово-комунальні послуги та зазначені можливості їх використання в Україні. Описані існуючі структури та види тарифів на послуги житлово-комунальних підприємств. Охарактеризовані основні аспекти державної політики щодо формування цін і тарифів у житлово-комунальній сфері. Розкриті особливості методів та видів тарифів, що використовуються сьогодні в ціноутворенні на житлово-комунальні послуги.

Ключові слова: методи ціноутворення, житлово-комунальні послуги, структура тарифу, регулювання норми прибутку, стимулююче (заохочувальне) регулювання, державне регулювання тарифів.

Постановка проблеми. У період ринкової трансформації питання функціонування житлово-комунального господарства (ЖКГ) належить до од-

ного зі стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку країни. З моменту набуття чинності Закону України "Про загальнодержавну програму

реформування та розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки" реформування галузі має загальнодержавне значення. Одна з ключових позицій вищевказаної програми - встановлення та регулювання тарифів на послуги житлово-комунальних підприємств - являє собою проблему, яка з кожним роком усе більше загострюється й потребує негайного вирішення. Оскільки ціноутворення в класичній економічній літературі характеризується перш за все методами, способами встановлення цін, то вивчення проблемних аспектів цього процесу повинно починатися з розкриття його методології.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових публікаціях з тематики державної цінової політики в галузі суб'єктів природних монополій, до яких належить і ЖКГ, представлені погляди Ю. Кравченко, В. Точиліна, В. Венгера, Г. Філюка. У цілому проблема тарифоутворення у сфері ЖКГ розглядається в роботах О. О. Лук'яненка, В. П. Полуянова, І. Г. Мельника, В. В. Рибак та ін. Дослідники роблять висновки про неефективність існуючого механізму процесу встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги.

У більшості наукових публікацій приділяється увага методикам визначення тарифів. Цим питанням присвячені роботи А. В. Бабак [1; 2], С. В. Богачова [3], І. О. Гури [4], В. М. Інякіна [5; 6], О. О. Лук'яненка [7], Н. Лисенко [8], В. П. Полуянова [9-12], В. І. Чиж [13] та інших. У згаданих публікаціях зазначається необхідність визначення ефективних методів ціноутворення, які б ураховували всі непрості моменти реформування економіки України.

Для глибокого та всебічного огляду методів корисно вивчити як вітчизняний, так і світовий досвід, який застосовується при ціноутворенні на житлово-комунальних підприємствах (ЖКП). **Мета** статті - на основі узагальнення досліджень спеціалістів у сфері встановлення методів на послуги житлово-комунальних підприємств провести комплексний аналіз існуючих методів ціноутворення. Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати такі **завдання**:

- здійснити порівняльний аналіз діючих у світовій практиці підходів до ціноутворення на житлово-комунальні послуги;

- обґрунтувати особливості ціноутворення на житлово-комунальні послуги на сучасному етапі розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Авторами проведено детальний аналіз характеристик основних методів, викладених у наукових публікаціях, з точки зору особливостей використання в сучасних умовах.

У роботі Г. М. Філюка [14] стосовно оцінки підходів до політики ціноутворення розглядаються особливості застосування найбільш розповсюдженого, згідно з офіційною методологією, у практиці українських природних монополій методу регулювання норми прибутку. Цей метод у світовій практиці більш відомий як "метод регулювання норми рентабельності" чи "метод лімітування норми прибутку на капітал". Визначаються характерні риси та негативні аспекти вказаного методу й зроблений висновок про

незабезпечення ефективності при використанні методу регулювання норми рентабельності. У результаті дії ринкових сил методом ціноутворення, який передбачає створення стимулів, є метод визначення допустимих підвищень цін на продукцію (метод коефіцієнтів зміни цін). Авторами аргументовано зроблені висновки щодо створення цією методикою стимулу до контролю над власними витратами монополіями та більшої ефективності, ніж традиційний метод регулювання норми прибутку на капітал.

Однак існують проблеми формування тарифів методом коефіцієнтів зміни цін. Основна з них зазначена в роботі [15] і полягає в "невизначеності фактора передбачуваних тенденцій щодо витрат, який провокує зростання ціни капіталу і гальмує інвестиції".

На Всеросійській конференції [16] зазначалося, що основні проблемні питання та дискусія у світі розгортається з використанням двох підходів: стимулюючого регулювання "Price Cap" та регулювання норми прибутку "Rate of Return". Цей висновок підтверджує й думку попередніх авторів. Також підкреслено, що більшість європейських країн обирають стимулюючі методи.

Найбільш широко представлений спектр методів регулювання тарифів на послуги природних монополій (у тому числі й житлово-комунальні послуги) та їх детальна характеристика в статті А. В. Бабак і Н. М. Лисенко [2]. Як і в роботах попередніх дослідників, у вказаній роботі розглядаються особливості та недоліки методу регулювання "витрати плюс" (названого традиційним) та групи методів (названих альтернативними), за якими реалізується принцип "заохочувального регулювання".

У результаті огляду методів ціноутворення, спираючись на світовий досвід, можемо виділити основні й порівняти їх із точки зору переваг та недоліків у запровадженні, регулюванні та врахуванні інтересів усіх зацікавлених сторін процесу. Наочно результати такого аналізу представлені в табл. 1. Традиційний метод спочатку був найбільш поширеним, однак надалі його позиції "слабшали" у світовій практиці через численні недоліки при застосуванні. У результаті при регулюванні ціноутворення природних монополій у багатьох країнах розпочали пошук нових методів, представлених у групі альтернативних. Серед них найбільшого розповсюдження набув метод встановлення граничного рівня ціни в секторах водовідведення, водопостачання, електроенергетики, тепlopостачання, у газовій промисловості та телекомунікації, де він був уперше й був застосований. Певним успіхом користується також метод умовної конкуренції також у водопровідному господарстві та електроенергетиці. Треба ще відзначити, що на вибір країною того чи іншого методу впливають історичні аспекти розвитку економіки та принципи чинного законодавства. У різних країнах формуються для одного й того ж методу різні тенденції при його запровадженні, регулюванні та контролі, які відображаються в змінах розрахункових методик із урахуванням специфіки конкретної ситуації.

Таблиця 1. - Узагальнена характеристика основних методів встановлення тарифів на ЖКП

№	Назви методів	Сутність методу	Переваги методу	Недоліки методу	Сфери та країни застосування
1	Метод регулювання норми прибутку (метод регулювання норми рентабельності чи метод лімітування норми прибутку на капітал); метод обґрунтованої прибутковості інвестиційного капіталу «Rate of Return»	3	4	5	6
		можливість для надавачів послуг відшкодування в тарифах витрат операційної діяльності, капітальних витрат та забезпечення прибутковості акціонерного або інвестованого капіталу. Норма прибутку застосовується до визначеної бази	Традиційний метод: - гарантований прибуток; - передбачуваність та стабільність для компанії	- відсутність стимулів до мінімізації витрат, інновацій, підвищення продуктивності; - інтервенційний характер регулювання, велика цінність системи регулювання; - складність та суб'єктивність визначення обґрунтованої прибутковості та бази розрахунку; - перешкоди для переходу до конкуренції; - захист монополіста, а не споживача	- Україна - США - Канада - Японія - Гонконг
2	Метод визначення допустимих підвищень цін на продукцію (метод коефіцієнтів зміни цін); метод встановлення граничного рівня ціни; стимулююче регулювання шляхом встановлення граничного тарифу: <i>Incentive Based Regulation</i> у формі «Price Cap»	встановлення на певний термін формули щорічного розрахунку тарифу «інфляція мінус X», яка містить дефлятор «RR» і чинник підвищення продуктивності «X»	- створення стимулу до контролю над власними витратами природними монополіями; - уніфікація процесу регламентації дій компанії та регулюючих органів; - стимулювання ефективності; - скорочення можливого втручання регулюючого органу і його участі в управлінні на мікрорівні; - забезпечення захисту клієнтів і конкурентів шляхом обмеження зростання цін; - обмеження можливостей перехресного субсидування; - прозорість, довгостроковість та спрощення системи регулювання	- невелика значеність фактора передбачуваних тенденцій щодо витрат (X), який провокє зростання ціни капіталу й гальмує інвестиції; - при визначенні чітких принципів зміни фактора X встановлюється зворотний зв'язок між зниженням витрат і можливим зниженням цін, що призводить до зменшення доходів природних монополій; - в умовах жорсткої фіксації фактора X підвищення ефективності суб'єкта господарювання природної монополії стає певною мірою примусовим; - ризик раптового збільшення прибутку природної монополії; - ризик зниження якості; - підприємство може отримати прибутки лише в тому випадку, якщо працюватиме з ефективністю, вищою порівняно з тією, на яку очікує регулятивний орган; - порушується графік капітальних інвестицій	- уперше застосований у Великобританії, компанія «British Telecom»; газова промисловість, електроенергетика, водопровідне господарство; - водопостачання та водовідведення у Великій Британії, Аргентині, Малайзії, новій Зеландії, Перу; - електроенергетика (Велика Британія, Нідерланди, Норвегія, Австрія, США (Каліфорнія)); - теплопостачання та електроенергетика Польщі; - сектор телекомунікації США («American Telephone and Telegraph»), Канади, Мексики та Аргентини
		Альтернативні методи			

Продовження Таблиці 1.

№	Назви методів	Сутність методу	Переваги методу	Недоліки методу	Сфери та країни застосування
1	2	3	4	5	6
3	Метод встановлення граничного рівня доходу (<i>revenue cap</i>)	регулятивний орган заохочує підприємство до максимізації прибутків за рахунок зменшення витрат протягом періоду регулювання та дозволяє підприємству вільно розпоряджатися одержаною завдяки цьому економією	Альтернативні методи можливість управління попитом споживачів у бік його зменшення	підприємства втрачають стимул до збільшення обсягів реалізації послуг (зменшення доходів може використувуватися як метод зменшення рівня витрат, що призводить до збільшення тарифів на послуги) та конкуренції	у міжнародній практиці характеризують як неефективний
4	Метод плаваючої шкали (<i>sliding scale</i>); механізм участі в розподілі прибутку	Дозволяє підприємствам одержувати прибуток у розмірі, що визначається встановленими межами норми прибутку	може застосовуватися разом із методом регулювання шляхом встановлення граничного рівня ціни або граничного рівня доходу	- досить складний із точки зору його впровадження, оскільки вимагає від регулюючого органу жорсткого контролю за рівнем витрат та прибутків; - неефективність у короткостроковому періоді; - споживачі не отримують користі від того, що регулятивний орган як механізм розподілу прибутку застосовує його вилучення до бюджету	у міжнародній практиці характеризують як неефективний
5	Метод умовної конкуренції (<i>yardstick competition</i>)	підприємство, ціни якого регулюються, порівнюються з групою подібних підприємств	стимулює непряму конкуренцію серед підприємств, які регулюються і здійснюють свою діяльність у географічно різних регіонах	- складність отримання необхідної інформації для порівняння компаній між собою, обмежені можливості корегування даних по кожній компанії	- водопостачання, водовідведення, електроенергетика в Чилі; - водопостачання та водовідведення у Великій Британії

У межах окреслених напрямків розглядаються методи ціноутворення на послуги житлово-комунальних підприємств і в окремих сферах ЖКГ. Так, у роботі О. О. Горбунової [17] акцентується увага на механізмах тарифоутворення в межах окремої галузі: водопостачання та водовідведення. Стверджується, що в практиці формування тарифів на послуги водопостачання та водовідведення виділяються два основних протилежних підходи - витратний метод ("витрати плюс") та підхід цільового калькулювання. Другий підхід передбачає, що підприємство спочатку визначає тариф на послугу, а потім, виходячи із планової ціни реалізації послуги, розраховуються витрати. Крім того, деякі економісти [18] пропонують для формування тарифів на послуги водопостачання та водовідведення метод операційного левериджу.

Важливим аспектом при визначенні методу ціноутворення на послуги житлово-комунальних підприємств є визначення конкретного виду тарифу, який буде застосований. В історичному розрізі всі види тарифів, які існують у світовій практиці, представлені в Проекті методичних рекомендацій з формування та встановлення тарифів, розроблених у 2002 році ПАДКО (Агенцією США з міжнародного розвитку). Також цікавим у плані вибору виду тарифу є робота [19], у якій представлені результати останніх досліджень із удосконалення тарифної політики підприємств ЖКГ, виконаних у Росії.

На рис. 1 показано відповідність між найбільш адекватними для сучасних умов видами тарифів та існуючою класифікацією пропозицій із упорядкування структури тарифів.

Вивчаючи питання методів встановлення тарифів в Україні, можна цілком погодитися з автором [4], що згідно із загальноприйнятою класифікацією методів (див. табл. 1) сьогодні в нашій країні використовуються дві системи встановлення тарифів на ЖКП: переважно застосовується схема "витрати плюс" (*cost plus*), або "витрати плюс рентабельність", коли встановлюється граничний рівень рентабельності (відношення прибутку до витрат); іноді відокремлюють метод встановлення фіксованих тарифів, але він ґрунтується на згаданій схемі; прогресивною є методика фіксування граничних цін (*price cap*) - така система на сьогодні з усіх країн СНД запроваджена тільки в Україні, до певної міри в Молдові; у підгалузі водопостачання згідно із Порядком до складу тарифу введено інвестиційну складову й запроваджено механізм корегування тарифу.

Незважаючи на те, що в "Порядку формування тарифів на послуги водопостачання та водовідведення" задекларовано можливість застосування методу встановлення граничного рівня ціни, в Україні методи захопувального регулювання тарифів не знайшли належного практичного втілення. Однією з причин цього може бути недостатня методична підготовка до впровадження цього методу, оскільки в законопроектах немає відповідних методичних вказівок до визначення основних елементів формули.

Щодо методів державного регулювання тарифів та їх видів, які мають бути застосовані в українській практиці, то в проекті Закону України "Про державне регулювання у сфері житлово-комунальних послуг" зазначено, що державне регулювання тарифів здійснюється за такими методами:

1) встановлення фіксованих тарифів та їх корегування;

2) встановлення нормативів рентабельності;

3) встановлення граничних рівнів тарифів.

Принцип тарифоутворення на ринку комунальних послуг істотно відрізняється від тих, які передбачені для ціноутворення. Тариф на комунальні послуги складається із ціни за одиницю послуги з розрахунку на норму споживання. Ціна за одиницю послуги складається із собівартості послуги, скоректованої на певний рівень рентабельності, і нарахованого на отриману величину ПДВ. Собівартість комунальної послуги визначається на основі витрат постачальника на одиницю послуги й витрат виробництва. Одержувана в результаті собівартість виявляється досить високою, оскільки до неї, крім реальних виробничих витрат, включаються й потенційні витрати виробника.

Установлення граничного відсотка рентабельності, як відзначалося багатьма вченими, не створює стимулів для зниження витрат виробництва, оскільки їхнє збільшення буде завжди покрито величиною тарифу й оплачено споживачем, що в остаточному підсумку, крім необхідних витрат виробника, фінансує й усі прояви його безгосподарності, у т. ч. через утраткування, що утримується в незадовільному стані.

Особлива увага в публікаціях звертається на неоднозначність поняття "собівартості" стосовно житлово-комунальних послуг та витрат, що включаються до її складу. Докладно ця проблема визначена у роботі Н. Лисенко [8]. Указується на існування невідповідностей між складом витрат, що регламентується П(С)БО № 16, і собівартості, визначеної в Постановах Кабінету Міністрів [20; 21].

З метою вдосконалення нормативної бази методики формування цін і тарифів у житлово-комунальній сфері вже сьогодні урядом країни зроблено декілька кроків. По-перше, запроваджуються нові порядки формування тарифів на житлово-комунальні послуги, якими посилюються вимоги до обмеження окремих складових тарифів. Зокрема, при розрахунках тарифів до складу інших операційних витрат не дозволяється включати суми безнадійної дебіторської заборгованості, витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, штрафи, пеню, суми спонсорської та благодійної допомоги і ще ряд невиробничих витрат. Водночас до складу тарифу на підставі програми розвитку підприємства, затвердженою місцевою радою, включається інвестиційна складова. Левову частку інвестицій мають складати надходження від промислових споживачів та бюджетних організацій. Методика формування тарифів та включення витрат до собівартості оновлена в 2006 році в Постановах КМ України на послуги централізованого водопостачання та водовідведення [20] і послуги централізованого опалення й постачання гарячої води [21].

Другим важливим напрямком державної політики в цій сфері є зменшення собівартості послуг, зниження непродуктивних витрат та втрат на всіх етапах виробництва й надання послуг. Суттєвим впливом на зменшення собівартості послуг має стати жорстке унормування всіх статей витрат. Однак для більш ефективного вирішення проблем ресурсозбереження, крім нормування, слід додати метод стимулювання або заохочувального регулювання, застосовуючи економічні важелі, конкуренцію, оприлюднення в засобах масової інформації основних показників діяльності підприємств.

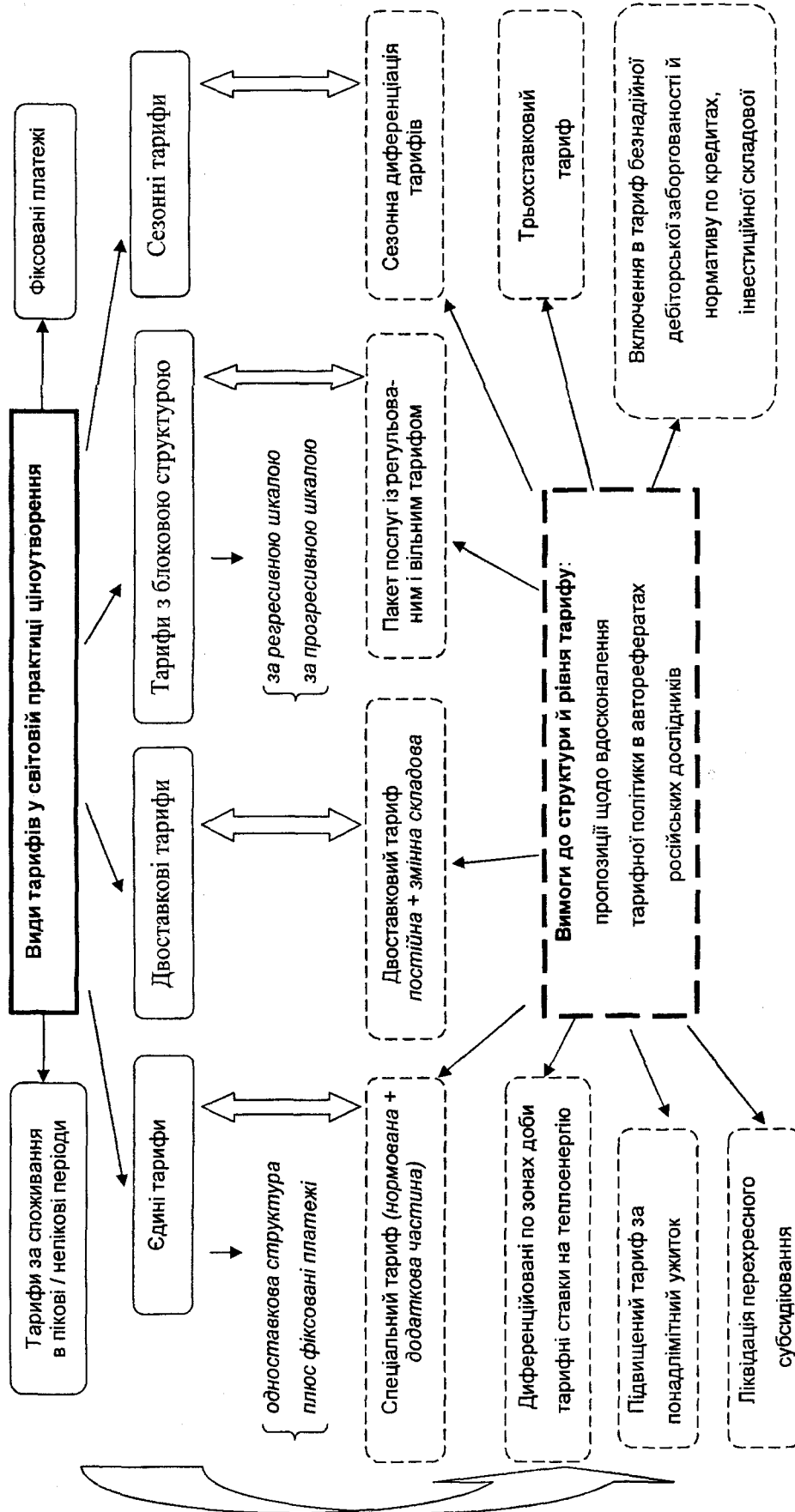

Рис. 1. Відповідність між пропозиціями щодо вдосконалення тарифної політики та існуючою класифікацією тарифів.

Таким чином, певні тенденції вдосконалення чинної практики ціноутворення у сфері надання ЖКП урядом започатковані.

На практиці ж комунальні підприємства використовують різні порядки (методи) розрахунків, тому що окремі законодавчо-нормативні акти мають рекомендаційний характер. Через відсутність законодавчо визначеної процедури формування, розгляду, погодження та затвердження тарифів із урахуванням норм антимонопольного законодавства, прозорості й відкритості для громадського контролю за об'єктивністю поданих розрахунків установлені в останній час тарифи часто мають суб'єктивний, неприйнятний для суспільства характер. Тому необхідне затвердження єдиної методики розрахунку тарифів із чітким перерахуванням усіх витрат, які доцільно включити в собівартість послуг, а це, відповідно, дозволить забезпечити прозорість установлених тарифів, значно знизить обсяги скарг споживачів цих послуг. При цьому тарифна політика повинна враховувати динаміку економічної кон'юнктури. Необхідно визначити єдину, чітку та прозору методику розрахунку тарифів за комунальні послуги.

Для посилення обґрунтованості структури витрат на виробництво житлово-комунальних послуг та унеможливлення їх завищення важливим є створення необхідної розрахункової нормативної бази. Сьогодні не існує жодного наукового центру або іншої установи, яка б розробляла відповідні нормативи. Виробники зазвичай самотужки визначають вартість наданих ними послуг, виходячи із фактичного споживання ресурсів, що не завжди відповідає техніко-технологічним стандартам. Для усунення такої практики необхідно встановити єдині оптимальні норми витрачання ресурсів на одиницю послуги, які мають розроблятися профільними науковими підрозділами й затверджуватися Центральним незалежним органом у сфері житлово-комунального регулювання.

Важливим моментом в опрацюванні повинна стати методика впровадження науково обґрунтованого рівня тарифів залежно від комплексу внутрішніх та зовнішніх факторів. Але навіть у разі створення досконалої системи розробки науково обґрунтованих тарифів вирішити всі проблеми ціноутворення в цій сфері буде важко. Фактичний рівень оплати житлово-комунальних послуг залежатиме від обсягів та якості надання відповідних послуг (адже за чинним законодавством населення має оплачувати вартість ЖКП відповідно до їх обсягу і якості) і ще низки факторів.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Виконаний порівняльний аналіз діючих у світовій практиці підходів до ціноутворення на житлово-комунальні послуги та зазначені можливості їх використання в українській практиці. Виявлено особливості діючих у світовій практиці методів ціноутворення на ЖКП та розкрита структура встановлених тарифів.

Більшість проблемних питань у сфері ціноутворення на житлово-комунальні послуги знаходяться в площині складних взаємовідносин учасників процесу тарифоутворення та споживачів послуг. Тому потрібне комплексне вдосконалення всього організаційно-економічного механізму тарифоутворення.

Надалі доцільно виконати комплексне дослідження факторів, які впливають на формування тарифної політики при забезпеченні населення, організацій та підприємств послугами житлово-комунального господарства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабак А. В. Ефективне регулювання цін природних монополістів / А. В. Бабак, О. П. Романюк // *Аспекти тарифної реформи*. - 2003. - № 1. - С. 1-9.
2. Бабак А. В. Собівартість комунальних послуг у бухгалтерському обліку та в ціноутворенні / А. В. Бабак, Н. М. Лисенко // *Аспекти тарифної реформи*. - 2003. - № 1. - С. 13-20.
3. Богачов С. Економічні аспекти і специфіка тарифної політики комунальних підприємств Донецька як суб'єктів природних монополій / С. Богачов, Є. Жданко // *Схід*. - 2005. - № 4 (70). - С. 6-11.
4. Гура І. О. Система формування тарифів на житлово-комунальні послуги / І. О. Гура // *Фінанси України*. - 2007. - № 4. - С. 69-76.
5. Инякин В. Н. Субъективные факторы роста затрат на жилищно-коммунальные услуги / В. Н. Инякин // *Управление экономикой переходного периода : [сб. науч. тр.] / НАН Украины. Ин-т экономики промышленности*. - Донецк, 2005. - С. 164-182.
6. Инякин В. Н. Оценка эффективности использования собственных инвестиционных ресурсов предприятий жилищно-коммунального хозяйства / В. Н. Инякин // *Економіка промисловості*. - 2005. - № 2. - С. 101-107.
7. Лук'яниченко О. О. Про тарифну політику у сфері виробництва та надання житлово-комунальних послуг / О. О. Лук'яниченко // *Вісник Хмельницького національного університету*. - 2006. - № 4. - С. 56-58.
8. Лысенко Н. Себестоимость услуг предприятий водо-, теплоснабжения и водоотвода: современные учетно-экономические проблемы / Н. Лысенко, Л. Власенко // *Бухгалтерский учет и аудит*. - 2009. - № 4. - С. 32-37.
9. Полуянов В. П. Балансовая модель взаимосвязи тарифного и налогового регулирования деятельности предприятий жилищно-коммунального хозяйства / В. П. Полуянов, Е. И. Полуянова // *Бизнес-информ*. - 2006. - № 9. - С. 108-110.
10. Полуянов В. П. Построение нормограмм для выбора оптимального тарифа на услуги водоснабжения для населения / В. П. Полуянов // *Научные труды ДонНТУ*. - 2007. - Вып. 31-3. - С. 219-224. - (Серия: экономическая).
11. Полуянов В. П. Проблемы формирования тарифной политики предприятий теплоснабжения / В. П. Полуянов, С. Г. Куликов // *Научные труды ДонНТУ*. - 2008. - Вып. 35. - С. 229-238. - (Серия: экономическая).
12. Полуянов В. П. Сущность и содержание модели рационального ценообразования в жилищно-коммунальном хозяйстве / В. П. Полуянов // *Научные труды ДонНТУ*. - 2006. - Вып. 30. - С. 181-189. - (Серия: экономическая).
13. Чиж В. Формування економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги // *Економіст*. - 2007. - № 8. - С. 49-51.
14. Филлюк Г. Теория и практика ценового регулирования деятельности субъектов естественных монополий / Г. Филлюк // *Економіка України*. - 2005. - № 12. - С. 25-34.
15. Артус М. М. Проблеми ціноутворення на продукцію підприємств природних монополій / М. М. Артус ; наук. ред. І. К. Боднар // *Формування ринкових відносин в Україні : [збірник наукових праць]*. - 2008. - № 12 (91). - С. 7-12.
16. Влияние тарифной и ценовой политики на конкурентоспособность российской экономики. Всероссийская конференция : аналитические материалы ; Торгово-промышленная палата Российской Федерации. - М. : ООО "ТПП - Информ", 2007. - 65 с.
17. Горбунова О. О. Методи формування тарифів на послуги водопостачання та водовідведення / О. О. Горбунова // *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Економіка галузей господарства*. - С. 386-393.
18. Онищук Г. Економіка житлово-комунальних послуг: особливості і проблеми / Г. Онищук // *Економіка України*. - 2001. - № 7. - С. 22-28.
19. Полуянов В. П. Проблемы формирования тарифной политики предприятий теплоснабжения / В. П. Полуянов, С. Г. Куликов // *Научные труды ДонНТУ*. - 2008. - Вып. 35. - С. 229-238.

20. Постанова КМУ від 12.08.2006 р. № 959 "Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з централізованого водопостачання та водовідведення".

21. Постанова КМУ від 10.07.2006 р. № 955 "Про затвердження Порядку формування тарифів на виробництво, транспортування, поставку теплової енергії та послуги по централізованому опаленню і поставці гарячої води".

V. Polujanov, A. Savenko

COMPLEX DESCRIPTION OF PRICING METHODS ON HOUSING SERVICES

In the article the comparative analysis of operating in the world practice approaches in the field of pricing on housing services is carried out and possibilities of their application in Ukraine are marked. The variety of the price structure and types on housing services is given. The basic aspects of Ukrainian public policy on the improvement of the price formation method in the housing field are described. Thus, the features of methods and tariff types which are used in the pricing on housing services on the modern stage of economy development are grounded.

Key words: pricing methods, housing services, tariff structure, profit rate adjustment, incentive adjustment, rate regulation.

© В. Полуянов, А. Савенко
Надійшла до редакції 30.10.2009

УДК 339.138:336.71

РОЗРОБКА МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПРОСУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

ТЕТЯНА КОНЯХІНА,

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Донецького державного університету управління

АННА МАРИНА,

викладач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Донецького державного університету управління

У статті розглянуті тактичні засоби і прийоми просування послуг банку на ринок залежно від етапу життєвого циклу банківської послуги. Побудовано матрицю доцільності використання інструментів маркетингу на кожному з етапів життєвого циклу банківських послуг. Визначено маркетинговий інструментарій підвищення ефективності роботи банківської установи в сучасних умовах.

Ключові слова: банківська послуга, рекламна кампанія, просування банківської послуги, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю, особистий продаж, засоби прямої комунікації.

Постановка проблеми. Маркетингова діяльність комерційного банку складається з двох взаємодоповнюючих частин: маркетингових досліджень і комплексу маркетингу. Необхідною умовою організації системи маркетингу в банку є взаємозв'язок маркетингових досліджень як інструменту одержання інформації про суб'єктів фінансового ринку й інструментів комплексу маркетингу, які повинні розвиватися на основі результатів маркетингових досліджень і з урахуванням вибраної маркетингової стратегії.

Водночас вивчення практики маркетингової діяльності вітчизняних банків свідчить, що більшість із них не використовують маркетингові комунікаційні інструменти, не здійснюють дослідження з метою їх аналізу та оцінки ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам банківського маркетингу в умовах України присвячені праці В. В. Глущенко, Л. В. Дикань, Н. А. Кизим, В. І. Коршунова, Г. Л. Макарової, Н. М. Перепечай, Я. О. Спіцина [1, 2, 4, 5, 7, 8]. Разом із тим, віддаючи належне існуючим теоретичним та методичним розробкам, слід наголосити, що в них головна увага приділяється дослідженню продуктової, цінової та збутової складових банківського маркетингу.

При спільності методичного підходу конкретний зміст комплексу маркетингу є найменш уніфікованою частиною банківського маркетингу, оскільки кожен банк прагне розвивати свої методи, орієнтуючись на специфіку місцевого ринку банківських послуг.

Мета статті - дослідити основні прийоми в рамках